АСАД ДИЛМУРОД

ФАНО ДАШТИДАГИ ҚУШ

«...кенггина тош саҳнда Эна Кўкбўри ёнбоши билан бемалол чўзилиб пинак қиладир, тирсиллаган сийнасига оғиз-бурнини оппоқ-қуюқ сутга белаганча барака топкур Чақалоқ жон-жаҳди билан ёпишволган...»

Эртак — ёдгорлик...

Эртак умри узун келар, негаки қадимда муқим яшаш учун кўнгилни танлаган...

АСАД ДИЛМУРОД

ФАНО ДАШТИДАГИ ҚУШ

Роман

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 2002

А—82

Дилмурод, Асад.

Фано даштидаги қуш. Роман.—Т.: «Шарқ», 2002.—
336 б.

Ўз2

«Фано даштидаги қуш» романида Асад Дилмурод кўнгил манзараларини ифодалаш йўлидан боради. Реалистик тасвирга асосланган мистик-романтизм руҳи ҳар бир саҳифада товланиб туради. Асарнинг ҳар икки қисмида фаол ҳаракат қилувчи Саидбек Умар — макону замон оралиғида ўзи-ўзлигидан адашган, яъни, кўп хатолар қилиб қоқилган, ниҳоят, ўзи-ўзлигига қайтиш, кимлигини билиш — кўнглита парвоз қилиш, гуноҳларини ювиш ташвишини чекиб яша ёттан инсон образидир. Умид қиламизки, унинг руҳияти орқали кечадиган оғриқлар ва фалсафий изтироблар азиз ўқувчиларни ҳам бефарқ қолдирмайди.

© «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти, 2002.

Ёртилик қонуни

Биринчи китоб

БИРИНЧИ БОБ

1

Уфқ гардишини тонг шафағи бўяган, лекин ҳали тонг нидоси шаҳар қулоғига етиб улгурмаган, у роҳатнинг иссиқ қучоғини қизғанарми, янги ташвишлар уммонига шўнғигани шошилмасми, ҳомуза тортганча, қовоқларини уқалай-уқалай, эринибгина қўзғаларди. Ҳали ўзаро кесишган ва кундузлари ҳар ёқдан ёпириладиган оқимни сиғдиролмай қоладиган кўчалар кимсасиз эди. Нонини ҳалоллаб ейишга орзуманд айрим фаррошларни айтмаса, бир тирик жон кўринмас, ҳавода муаллақ қотган чинорлару тераклар учида қувлашиб-ўйнаётган қарғалар қағиллаши авжига минганда сокинлик пардаси чок-чокидан сўкилар эди.

Эрталаблари шаҳар бу қадар ланж, бу қадар бепарво бўлишини, бинобарин, қор-қировда уч ой қишлагандан сўнг, ахийри уйғонган ва эмаклабгина ини оғзига келиб жимирлаётган ёруғ жаҳонга ҳам баумид, ҳам ноумид тикилаётган айиқни эслатишини Саидбек Умар илк бор кўриб турганидан таажжубда эди. Ҳар эрта ва ҳар кеч у тим қора бежирим хориж машинасида кенг ва равон кўчадан ғизиллаб ўтади, лекин ҳеч қачон бунақа чучмал туйғуни кечирмаган. Ҳатто сирдош-қондош оға-инилар каби бир-бирларига елка тираган, Арш жамолига тутилган зангор пардага ёриб кирган турли иморатлар мажмуида зуҳурланган маъюслик ҳам юққандек хаёлига. Асли руҳида гоҳо рўй берадиган турфа ўзгаришларга у кўпам эътибор қилавермасди, яъни ўзини шунга ўргатганди. Кейинги вақтларда эса сал бошқача: неча маротаба синовдан ўтган ўша одати ярамай қолаётир. Ҳамиша оғир бир юк вужудини гоҳ пинҳона, гоҳ ошкора эзгани эзган. Ҳозир ҳам озор туйди, маъюслик кетидан дилига аллабир андуҳ оралади, аниқроғи, тонг сокинлиги билан қўшилиб кеттан сирли безовталик Фаришта билан бўлган илк учрашувини ёдига солди.

Нимаси биландир кўнглини алғов-далғов қилиб юборган ўша ҳодисани унутолмаслигига эса бир ғалати туш сабабчи: эмишки авжи баҳор, яшиллик босқи-

ни, майса ва гул-чечаклар мажлиси, кўкда қушлар чаппор уриб хониш қилар, аттангки, бир маҳал тепада булут тўдаланиб, беадад сел ёғилар. Не ҳол? — у қуп-қуруқ, ўғли Фузайл эса шалаббо, совқотган. Ўғлини камзулига ўраб, қўйнига тортмоқчи бўлади, аммо у унамай ғулдирайди: «Мени ушбу иситади!» Овозини гулдирак босиб кетгани учун Саидбек Умар ҳеч нарсани тушунмайди, фақат унинг қўлида чақмоқ шуъласида ялтираётган ва нимаси биландир кишини ошифта этадиган бир тизим бўри тишини кўради...

Кейин, эрталаб ҳам оддий, ҳам ғаройиб туши давоми ўнгида намоён бўлди. Буни сира кутмаганди, эндигина уйқудан уйғониб, айвон четида лов-лов ёниб кўтарилаётган қуёшни, осмон буржига турли шакллар чизаётган мусаввир шафақни кузатиб турарди. Ҳовли этагидан, ўзаро кесишаётган тонгги нурлар тўлқинига кўмилганча, юпунгина кийинган Фузайл пилдираб келаверди. Ўғли вужудида жамланган завқ-шавқ, шодумонлик ва табассум, қароқларидан ёғилаётган нозиккина туйғунлик ўзи бир алоҳида шарора ҳосил қилгандек эди. Ҳатто ўғлидаги баланд иштиёқ Саидбек Умарнинг ҳам баҳри-дилини очиб юборди, қанотини кенг ёзганча, ажиб меҳр-истак билан уни бағрига босди. Вужуди куч-қувват ва ғайратга тўлди, аммо илкис кўрдики чароғбони бўйнида — тушида аён бўлган марвариддек оппоқ ва бежирим бўритиш шодаси!

Саидбек Умар бир бўшашди, бир ҳайратланди, зеро, қаттиқ гангиб қолганидан анчагача тили буралмади, қачонки ўзини ўнглаб, эзмаланиб гап сўраганда ҳам Фузайлдан тайинли жавоб ололмади. Ҳовли этагида турган экан, дея икки оёғини бир этикка тиқволди. Тортишиб ўтирса ишга кечикадиган, мавридини топиб яна тергашни кўнглига тугиб қўйди, аммо кундалик ғалвалардан ортармиди?

Шу туш, шу воқеадан кейин чиндан ороми бузилди.

Шу туш, шу воқеага улангани яна ҳам таажжубли эди...

Ўша эрта, Фузайлни тилга киритолмагани боисми, таъбири топилиши маҳол туш таъсириданми, ҳовлидан чиққанда Саидбек Умар қизғин кечинмалар исканжасида бот-бот ҳаприқарди. Қизиқки, у, ярим йўлда, тушини ҳам, ўғли недир ҳавас билан бўйнига тақволган матоҳни ҳам эслашдан чўчиётганини пай-

қади. Яна қизиқки, аллақаердан тасодифан пайдо бўлиб қолган ўша матоҳ кўксида қадимдан (во ажабо, қадимдан-а!?) қанақадир ямоқ борлигига ишора қилармиди-ей. Ҳайтовур хаёлида мана шу таассурот уйғонгани айниқса уни танг қолдирди, бу ажиб туйғу жамийки ҳужайрасида илгаритдан ўрнашиб олгандек чўчиб кетди. Ёки, вақти-соати билан дунёнинг эскилиги ва турғунлиги ҳақидаги эзгин-тотли тушунчаларнинг қайсидир шохобчаси шу йўсин кириб келдими тафаккурига?

Шаксиз, Фузайл Саидбек Умар ҳаётини безаган мўъжиза, у Фузайлда келгуси бахти-тахти ва эзгу истаклари камолини кўради, шу туфайли эрта-кеч ўғли дунёсида яшашни орзу қиларди, унинг хоҳиш-иродаси ва ўй-хаёли ўзининг қадр-қиймати ва эврилишлари билан тамоман чатишиб кетажагига заррача гумон қилмасди. Аммо бу эрталаб кўрган-кечиргани Саидбек Умарни дафъатан ҳеч қачон ечимини топмайдиган жумбоққа рўпара қилгандек бўлди. Авваламбор уни бўритиш шодаси Фузайл қўлига қаёқдан тушиб қолгани қизиқтирарди, ҳатто бу сир қошида Моҳина ҳам лолу ҳайрон туриб қолганини кўргандан кейин у буткул саросималанди. Ие, шошмасин-чи, шодани Ёдгор валий совға қилмадимикин?

Саидбек Умар эски қадрдони — маслакдоши, дунё паст-баландини кезиб чиққан Ёдгор валийни эслаши билан беихтиёр ҳаприқиб кетди ва шуури қатларида енгилгина ғалаён уйғонди. Сахийдил ва камсуқум авлиё отанинг бир қараşдаёқ юракдаги ҳар қандай музни эритворадиган тийрак кўзларини тасаввурида тиклашга урина бошлаган чоғда, ёпирай, супуриб-сидирилган кўча қоқ ўртаси — рўпарадан чопа-чопа келаётган кекса аёлни кўрди. Аёл, оппоқ сочлари тўзғиган, ҳеч нарсадан чўчимай, жон ҳолатда олға интиларки, гўё ажали сари ошиқмиш!..

Нафаси қийилган Саидбек Умар ҳайдовчиси Дадашга қичқирдими-йўқми? — эслолмас, қалтирарди нуқул — вужуди тугул руҳи-шууригача мискин-бедаво кесакка айлангандек. Не кўйда бўлса ҳам барибир илғади, ожиз жон шафқатсиз янчилди шиддат билан елаётган машина ғилдираклари остида! Эвоҳ, топ-тоза оқ либос тўзғиди, тап-тақир кўчага қон сачради, мана, орадан неча ой ўтди ҳамки, ўша тушни, ўша туш адоғи — ўнгида рўй берган лаҳзани, ниҳоят сал ке-

йинроқ кечган ғаройиб тўқнашувни унутолмайди, эрта-кеч хаёлида гоҳ шалаббо Фузайл, гоҳ яшинда ял-ял ёнган шода, гоҳ манзилига ошиққан машинани телбаларча тўхтатмоқчи бўлган жонсарак аёл жонланади.

Кейин билди: аёл шарпа экан, ўзича уни Фаришта деб атади.

Аёл безовта руҳининг аллабир қатида уйғонган хотира қиёфаси эмасмикин?..

Ўша тонгдаги илк фарёди ҳали-ҳали кўксида аксадо беради.

Не қилсинки, энди у хиёл жунунваш, аммо хайрихоҳ ва содиқ ҳамроҳига айлангандек... Баъзан уйқусида ҳам безовта қилади, ора-сира жимгина хосхонасига ҳам кириб боради, бурчакда ёки дераза рахида омонат ўтирганча, уни берилиб кузатади. Аммо кўпинча ғамандуҳини ҳам унутиб, астойдил ишга шошаётганда олдини тўсади, Дадашдан илтимос қилиб, неча бор йўлини ўзгартирди, лекин бу «тадбири» бориб турган соддалик ва нодонлик эканини тез орада англади, зеро, Фаришта зоҳири эмас, айнан алғов-далғов ботинида яшай бошлаган эди.

Фаришта қиёфаси беозор ва ёқимли, ажиб бир ёғдуси ўзига ром этарди одамни. Ҳар қанча жозиб, мурувватли ва юпанч бахш этувчи бўлса ҳам унга рўпара бўлишдан Саидбек Умар ҳадиксирарди (кўҳна хотиралари жунбишга келарди-да!), узоқдан уни кўрган заҳоти борлиғи хамирдек кўпчир, аллатовур оғриқ хуруж қиларди кўксида. Ҳозир ҳам у жон ҳовучлаб бораётгани бежизмас: ҳовурсимон шарпа гўё ҳамишагидек йўл пойларди баланд иморатлар панасида. Ҳадемай учиб чиқади, ҳадемай! Хайрият, у кўринмади, оҳиста Саидбек Умар хўрсинди ва машина ғизиллаганча ўнгта бурилиб, чор-атрофида байроқлар ҳилпираётган баҳаво — кенг майдонга киргандан кейин негадир енгил тортди.

Қўш табақали темир дарвоза кўзга ташланди...

Икки тарафда девори яшил, томи оқ тунука, деразa-туйнуги қалин ойнали қўшалоқ уйча қўзиқорин мисоли зинграйган бўлиб, ҳар бири кўрув-эшитув ускуналари билан мукаммал жиҳозланган. Ичкари-ташқари зарчақовоқ тусли матодан тикилган ихчам камзулшим, соқиси калта кўн этик, соявонли қалпоқ кийган назоратчилар қаровида. Тик боқадиган чағир кўзларда биргина маъно: шубҳа!..

Тим қора, тим янги хориж машинаси ушбу қўналғага тутул бутун шаҳарда эгасидан ҳам таниқлироқ, шунга қарамай, тавонидан ўт чақнаган икки навбатчи, олабула таёқларини силкитганча, илдамлаб пешвоз юрди. Бири машина орқа-олдини, хуржун кавлангандай қилиб, жиддий тарзда текшира кетди, бири ҳар замонда илжайиб қўяётган ҳайдовчию қовоғи солиқ олимлар етакчисидан кўрслик билан ҳужжат сўради. Ҳушёрлик ҳунарини намойиш қилиш сал кам беш дақиқа вақтнинг бошига етди. Ҳар эрта такрорланадиган бу даҳмазага кўникиб қолган бўлса ҳам Саидбек Умар тажанглик билан соатига қаради. Эрталабки йиғинга қанақадир зарур ҳужжатларни ҳозирлаш учун шошилаётган эди, агар яна сал тутилса бунга умуман улгурмайди. Қолаверса, иш вақти саккиздан бошланса-да, нарвоннинг энг юқори поясида турганини эслатиб қўйишни хушлайдиган Пўлат Қосимий ҳеч бунга амал қилмайди, яъни, у эрталабки қисқа йиғинни ярим соат илгари бошлаб, пала-партиш якунлайди-қўяди, сўнг, газагига — уятини йиғиштиради ва кечикканларни таъна-дашномга кўмади.

Мана шуларни ўйлаб, Саидбек Умар ҳужжатини шошилмай қўйин чўнтагига солди, айни пайтда, ёруғ дунёда биз ҳам бормиз, дегандек ишонч билан дадил ҳаракат қилаётган назоратчиларга ичида таъна ёғдирди.

Асли, оғринишга ҳожат борми? — ахир, булар — хизмат бандалари, қолаверса, ҳар ёқдан келишган, етимхона нонини еб, ҳатто курсантлик мактабида ўзидан сабоқ ҳам тинглашган. Демакки, буларга камзулни ҳам, дўппи ё пойафзални ҳам ўзи бичган бўлиб чиқмайдими?

Ўнгу сўлга ғилдираб сурилган дарвоза ниҳоят гижинглаб турган тулпорни жаннат жамолидан андоза олгани билан бемалол фахрланса бўладиган ўрмонзор-ҳовли сари кузатди.

Шундоқ рўпарада, сабза-гул атр-бўй таратаётган майдонча ўртасида муаззам ҳайкал... Узоқларга тикилган... Фақат тош нигоҳида не маъно? — буни англаш мушкул, лекин тикилиши гўё нимагадир ишонтиради. Нимага? Ҳеч ким аниғини айтмайди, айтолмайди. Балки, шу салобатли ҳайкал, пурвиқор кошоналар, бирбирига чирмашган дарахтлар юки босгани туфайли киши тилига керакли калима келмас?

Яна, ҳар ерда ганчдан ясалган ҳайкалчалар ҳам

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to‘liq versiyasi https://kitobxon.com/oz/asar/3710 saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси https://kitobxon.com/uz/asar/3710 сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте https://kitobxon.com/ru/asar/3710